

Viborg Festuge 2013

Netværksæstetik som kunst- og organisationsform

Af Thomas Rosendal Nielsen

Man kan diskutere, om Carte Blanche har valgt en kunstnerisk løsning på et organisatorisk problem eller en organisatorisk løsning på et kunstnerisk problem, men pointen er nok, at de har gjort begge dele samtidigt, og at det er netop dét, der fungerer så godt i Viborg Festuge 2013.

Det organisatoriske problem er, at teatret er en forholdsvis lille organisation, som har sat sig for at løse en stor opgave: en festuge, som skal sætte byen på den anden ende i et afgrænset tidsrum, en festuge, som borgerne selv skaber, men som samtidigt oppebærer et distinkt kunstnerisk udtryk.

Carte Blanche er ikke et gruppeteater, der råder over et stort fast ensemble med en lang tradition, men snarere et institutionaliseret projektteater. Organisationen er derfor ikke en blæksprutte, der kan række en arm ud i hver afkrog af byen og sætte ting i gang: trække, bære, støtte, skubbe, give plads hvor det er nødvendigt. Teatret er først og fremmest en kunstnerisk og en administrativ leder med en lille, sammentømret stab og et stort og velvilligt, men løst organiseret netværk af samarbejdspartnere.

Det kræver en model for udviklingen af festugen, hvor teatret ikke fungerer som et epicenter for det kulturelle jordskælv, festugen er, men måske snarere en "server" – for at blive i netværksmetaforikken – som formidler forbindelserne mellem de andre partnere i projektet. En server, der skaber et nogenlunde fælles sprog og en konceptuel ramme, der er tilpas fleksibel og universel til at andre kan slutte sig til på deres egne præmisser, men alligevel tilpas stram til at give en fornemmelse af retning og form. Lige præcis dette er teatrets medarbejdere eksperter i. Løsningen kan kort sagt sammenfattes i festugens tematiske overskrift "nye møder", som i alle mulige andre sammenhænge kunne ses som et meget generisk, måske ligefrem diffust tema, men som i netop denne sammenhæng udgør et nøglebegreb i den interaktive æstetik, som Carte Blanche har udviklet gennem de senere år.

Det kunstneriske problem er selvfølgelig, hvordan denne æstetik skal forplante sig i det virvar af delprojekter, som mere eller mindre uforudsigeligt tager form i netværket. Hvordan forbindelserne mellem de forskellige dele af netværket ikke kun bliver organisatoriske forbindelser, men rent faktisk æstetisk, formgivne relationer. Netværket tager form på flere forskellige niveauer og i flere forskellige tempi samtidigt. En *styregruppe* bestående af teatrets ledelse, Viborg Kommune, Kulturprinsen i Viborg og Viborg Animationsskole, trådte sammen i efteråret 2011 som gensidigt forpligtede hovedsamarbejdspartnere i projektet. Animationsskolen måtte i foråret 2013 trække sig ud, og Viborg Bibliotekerne overtog deres plads. En

Smagen af Viborg. Foto: Rajan Packiyathurai

mere uforpligtende samarbejdsplatform blev etableret i form af en *arbejdsgruppe* bestående af interesserede institutioner og foreninger, der kunne deltage i ideudvikling og yderligere netværksdannelse allerede tidligt i processen. Efterhånden som festugeprogrammet tog form dannede det et *netværk af frivillige*, herunder arrangører (142 forskellige institutioner, foreninger, grupper eller enkeltpersoner har ifølge teatrets egen evaluering bidraget til festugens program), en såkaldt frivillig redaktion og en gruppe af praktiske medhjælpere, der fx bemandede informationsstanden i midtbyen. Netværket forgrener sig yderligere ud i *medvirkende* til de forskellige arrangementer, til *publikum* – herunder dem, der måske kun har oplevet festugen som *tilfældigt forbipasserende*, og endelig til *familie, venner og bekendte*, til deltagere på alle disse niveauer.

Kunstnerisk utilfredsstillende?

Der er således langt fra 'serveren' i centrum til periferien i netværket, og det er måske derfor, at Sara Topsøe-Jensen indleder vores interview efter festugen (22.11.2013) med at bemærke, at det 'ikke handler en dyt om teater'.

"Faktisk var det, vi lavede, ikke så interessant som teater, men det at vi kunne være med til at skabe. Og at nogle af de kvaliteter, vi arbejder med her forplantede sig til hele projektet. Det var vigtigt for os at give slip – for det handlede mere om kultur: hvordan man skaber kultur sammen." (Sara Topsøe-Jensen. 22.11.2013).

I selvevalueringen markerer teatret desuden, at dobbeltrollen som producent og vært for festugen "ikke [har været] tilfredsstillende rent kunstnerisk". Denne erfaring er selvfølgelig en problematisk realitet for teatret, men set udefra kunne man spørge, om den kunstneriske leder ikke undervurderer rækkevidden af sin teateræstetik i den omtalte kulturelle skabelsesproces? Om det ikke netop er teatrets æstetik, der gør det muligt for Carte Blanche at lade kvaliteter forplante sig til hele projektet og 'inficere' samarbejdspartnerne arbejdsmåder som en virus i netværket. Teatret har de senere år udviklet en møde-æstetik, som hele tiden kredser om at rammesætte nysgerrigheden overfor det andet, det fremmede, det nye. I kontekst af festugen

bliver denne tilgang 'reframed' som en netværksæstetik igennem et enkelt koncept og en kompleks organisationsform.

Kompleksiteten ligger i, at en stor del af teatrets program er generet bottom-up ud fra et grundlæggende inklusionsprincip: alt, hvad der falder ind under kategorien *nye møder* – dvs. bygger på et nyt samarbejde mellem to eller flere parter – kan indgå i programmet. Det resulterede i et mangfoldigt, men også vanskeligt overskueligt program. Enkeltheden ligger i, at den konceptuelle begrænsning, der ligger i reglen "nye møder", synes at virke som et tilstrækkeligt effektivt udvælgelsesprincip. I det indledende interview (27.06.2013), der foregik lige omkring programdeadline, spurgte vi teatrets administrative leder, Thorkild Andreasen, og festivalens koordinator, Astrid Moth, om der var noget, der *ikke* kunne komme med i programmet. De havde fx diskuteret arrangementer, der på en eller anden måde promoverede bestemte religiøse eller politiske synspunkter (festugen foregik kort før kommunalvalget 2013), men deres vurdering var, at politiske og religiøse arrangementer *netop* kunne inkluderes, *hvis* de overholdt reglen om nye møder, og dermed indskrev sig i festugens æstetik. De vurderede i øvrigt, at sorteringen af arrangementer primært foregik gennem en art selvcensur: borgerne måtte selv tage stilling til, hvorvidt det, de havde i tankerne, kunne forstås som et nyt møde, og det tillod teatret at sige ja til nærmest alt, fordi kriterierne, netværkets 'kode', var åbent tilgængelig, og *netværket kunne derfor selv* tilpasse sig de betingelser, som tilslutningen krævede. Netværket og festivalen var på den måde delvist 'selvkuraterende'.

Netværket er således både problemet og svaret på problemet i forhold til teaterdimensionen i Viborg Festuge 2013. Det er netop, fordi teatrets medarbejdere forstår at iagttage netværket både i et organisatorisk og et æstetisk perspektiv, at de kan omsætte problemet til en mulighed – måske endda en drivkraft – for skabelsen af festugen som samlet kunstnerisk produkt.

Hvor er Udkanten?

Projektets titel *Kunsten ude på kanten* giver anledning til en kommentar og en refleksion over Viborg Festuge, der rækker ud over evalueringen af festugen her. Titlen refererer selvfølgelig på et niveau til det forhold, at festugerne i projektet foregår i provinsbyer beliggende i geografiske områder, som i medierne er blevet behæftet med det problematiske mærkat *Udkantsdanmark*. Og uanset hvilke forbehold man måtte have over for en sådan stigmatisering, så er urbanisering omkring landets større metropoler stadig en entydig tendens, som stiller politikerne i provinsen overfor en række udfordringer, bl.a. på det kulturpolitiske område. Det ironiske glimt i øjet, som også ligger i titlen, undergraver det stigmatiserende i ideen om udkanten og signalerer måske en intention om i stedet at fejre mangfoldigheden og det marginaliserede.

Når det gælder Viborg Festuge, så bliver det imidlertid hurtigt meget klart, at Viborg ikke er og ikke forstår sig selv som en 'udkantskommune'. Ifølge statistisk årbog 2014 forudser Danmarks Statistik befolkningstilvækst i Viborg kommune i perioden 2014-2034. Og festugearrangørernes udfordring var ikke at vise viborgenserne, at det, de går og laver, faktisk også er en slags kultur, men at involvere borgerne, politikerne og samarbejdsparterne, uden at projektet drukner i områdets andre

kulturtilbud. Viborg Kommune vedtog i begyndelsen af 2013 en ambitiøs eventstrategi, som satser på fire til fem store kultur-events om året (Snapstinget – Hærvejsfestival, Viborg Animationsfestival, Generation Handball, et løb, foruden et femte arrangement, som varierer fra år til år) og en række kulturelle 'fyrtårne'. Helt konkret betød satsningen på Snapstinget i 2013, at kommunen i foråret 2013 flyttede en del af deres ressourcer og engagement i en anden retning end festugen. Oplevelsen fra festugens arrangører er desuden, at de to store event-satsninger i 2013 ikke gav synergieeffekt, men snarere forvirrede publikum. (Interview, d. 27.06.2013).

Opgaven for teatret 'på Kanten' er derfor – i det mindste i dette tilfælde – en anden, end at aktivere slumrende kulturelle ressourcer og bringe verdenskunsten til byen. I stedet handler det om at 'hacke' de aktiviteter, der allerede foregår, ud fra de værdier og kompetencer, teatret har – igen i kraft af sin særlige æstetik. Thorkild Andreasen fremhæver fx, hvordan teatrets visionspapir for festugen med fokus på lokal forankring, samarbejde mellem institutioner og borgerinddragelse tilsyneladende har haft afsmittende effekt på kommunens kulturpolitik, fx i forhold til den omtalte eventstrategi. Teatret arbejder desuden med, hvordan de kan udbrede deres erfaringer med at skabe 'nye møder' mellem publikum og institutioner til kommunens andre institutioner – her i relation til kulturstrategi 2017:

"Vi har kaldt konceptet *rethink your audience* med henblik på at få et helt generelt tankesæt ind i Viborgs kulturinstitutioner, i forhold til, at man ikke bare skal lave formidling eller kunst for sig selv, men forholde sig til, hvorfor man vil det i Viborg." (Thorkild Andreasen, 27.06.2013).

Pointen er altså, at teatret i mindre grad indtager rollen som et 'kulturelt fyrtårn', hvor festugen fungerer som en særlig karnevalistisk undtagelsestilstand i byen, men snarere arbejder på at udbrede deres 'DNA' – som de selv kalder det, til den måde, kommunen og partnerne normalt arbejder på. Nøgleordene er i den sammenhæng kontinuitet snarere end afbrydelse og en form for diskret intervention snarere end spektakulær omvæltning, og her spiller strategien igen sammen med æstetikken.

Kulturel 'hacking'

Det bliver ganske tydeligt, da Sara Topsøe-Jensen til det første interview i juni fortæller om et andet projekt i byen, en biblioteksinstallation:

"Vi forsøger at få bibliotekspersonalet til at samle og tænke på materialet på en anden måde, som er kategoriseret omkring nogle ord: fx sollys, rejse, kort. (...) Grebet er, at vi vil forsøge ikke at lave noget om på biblioteket andet end, at det foregår om aftenen, og vi forsøger at flytte folk rundt. (...) Kan vi komme ind i en institutions struktur og måde at tænke om sig selv på og arbejde på, der faktisk kan forandre den?" (Sara Topsøe-Jensen, 27.06.2013).

Der er et meget klart ekko mellem denne beskrivelse af en intervention/installation på biblioteket, Thorkild Andreasens beskrivelser af teatrets kulturpolitiske strategi og positionering i kommunen, og af festugens måde at gribe ind i byen, som på mange måder oplevedes som en række lokale, spredte interventioner, hvor det, der allerede var, blev iscenesat på en ny måde. Det gør sig gældende, når nogen – hvem ved hvem – har plantet en blomst med et lille brev mellem to mursten på en sidegade

til torvet. Og når Marga Socias som turistguide i *The Hole & Corner Travel Agency* leder publikum gennem en byvandring, "hvor fokus ikke er på alt det, du kender, men på alt det, du ikke plejer at lægge mærke til" (Viborg Festuge, 2013, program), og hun uden andet materiale end publikum, byen og hendes barokke fantasi lader både viborgensere og turister (som mig selv) genopdage deres by og deres kroppe. Sådanne diskrete interventioner efterlader spor i deltagerens hukommelse og perception af byen, men forsvinder som dug for solen for alle andre.

The Invasion. Foto: Tommy Hjortkær Hansen

De spektakulære internationale highlights såsom *The INVASION* og *Krig*. (*Du skulle have været der*), som vi beskriver i de efterfølgende kapitler, danner kontrast til denne mere afdæmpede form, men princippet om at forsøge at forandre byens eller befolkningens måde at tænke og handle på igennem spredte og diskrete omorganiseringer af det materiale, der allerede er til stede i byen, er det gennemgående æstetisk greb i festugen og en vigtig dimension i nye møderkonceptet. Denne 'kulturelle hacking' forudsætter og udvider netop den netværksæstetik, jeg har beskrevet ovenfor. Samtidig er der ingen tvivl om, at det fremmedelement, som gæstespillene udgør – der i øvrigt ligesom de andre aktører skulle indgå i nye møder med borgere og steder i byen – giver festivalen en kunstnerisk kant, som vanskeligt kunne være opnået ved hjælp af hacking-grebet alene.

Bæredygtig borgerinddragelse

Teatrets selvevaluering (Moth, 2013) og kommunens opsummering af den (Viborg Kommune, 2013b) er overvejende positiv. Festugen indløste de kvantitative mål, arrangørerne havde sat sig, herunder 135 unikke arrangementer gennemført (100 målsat), 142 medarrangører (75 målsat), 22 byer involveret (20 målsat), og 23.000 registrerede (ikke unikke) besøgende (15.000 unikke målsat). I den kvalitative undersøgelse betoner de medvirkende især oplevelsen af ejerskab, nye samarbejdspartnere og skæve møder som de vigtigste værdier ved festugen. Sammenfattende skriver kommunen:

“Viborg Festuge har været en succes. Nye kulturbrugere har deltaget; nye samarbejder er etableret. Aldrig før har så mange borgere været aktive i forhold til en enkelt begivenhed. Der er gjort nyttige erfaringer med borgerinddragelse, som på forskellige måder kan bruges i udviklingen af kommende events”. (Viborg Kommune, 2013b).

Det eneste problem, der fremhæves i kommunens opsummering, er erfaringen af, at “det er *meget ressourcekrævende* at arbejde med inddragelse af foreninger, frivillige og borgere”. (Ibid.). Det svarer meget godt til teatrets egen evaluering, som ligeledes betoner at “frivillige er en stor ressource, men det tager også meget tid”. Det er nok vigtigt at bruge denne erfaring til at fremhæve, at værdien af borgerinddragelsen ligger i medejerskabet og ikke i nødvendigvis i, at man får aktiveret en masse ‘slumrende ressourcer’, der bare venter på at blive opdaget, og dermed kan gøre det hele nemmere og billigere. Borgerinddragelse kræver gensidigt engagement og forpligtelse fra begge sider, hvor begge parter rent faktisk er nødt til at levere noget. Den gaveøkonomi, der ligger i det, kan både bruges og misbruges, eller sagt på en anden måde: der ligger for begge parter i udvekslingen en risiko for at ‘overtrække’ den anden eller lade sig ‘overtrække’ på den konto af gensidig goodwill, der ligger i samarbejdet. Og for at gaven simpelthen ikke falder i modtagerens smag.

Trods formuleringen i kommunens sammenfatning om “nye kulturbrugere” (ibid.), så justerede teatret faktisk sin ambition på netop det område fra at ville gå målrettet efter nye kulturbrugere til at ville gå efter dem, der i forvejen var interesserede, og så håbe, at de trak nogen nye med sig. En strategi, der synes at have virket, fordi gaveudvekslingen på den måde blev mindre patroniserende, og fordi den passer med det styringsprincip, som næsten kunne formuleres som et motto for organiseringen af festugen: stol på netværket! Og fordi ideen om ‘kulturbrugere’ i sig selv synes at indbefatte en ide om borgerne som modtagere og ikke som medskabere.

I det her tilfælde synes det at være teatret, mere end de frivillige, der delvist har ladet sig ‘overtrække’. Situationen kunne selvfølgelig have været omvendt. Pointen er ikke alene, at “det er ressourcekrævende at arbejde med frivillige”, men at den her form for arrangementer har sin egen form for indbyggede, delvist usynlige økonomi, som det er nødvendigt for initiativtagerne at forholde sig proaktivt til, både hvad angår skalering, kuratering og kommunikation. Det er grundlæggende et spørgsmål om bæredygtighed: Hvordan skaber man en kulturel begivenhed, der genererer mere energi (i form af goodwill, interesse for kultur, lyst til at deltage), end den forbruger? Måske kan analysen af den samlede vifte af festuger bidrage til at besvare dette vigtige spørgsmål.